

ISTORIOGRAFIE

Ligia TOMA - ZOICAȘ

La centenarul nașterii profesorului și compozitorului Celestin Cherebețiu

Momentul ales pentru a evoca personalitatea profesorului și compozitorului Celestin Cherebețiu ne îndeamnă să ne centram pe unul dintre gândurile marelui filozof Voltaire, care susținea: „Celor vii le datorăm respectul, celor morți adevărul”. La scurgerea unui secol de la nașterea lui Celestin Cherebețiu, rostirea adevărului se impune, căci așa cum există un timp al trăirii, există și un timp al mărturisirii.

Formularea adevărului legat de personalitatea lui Celestin Cherebețiu presupune surprinderea și dezvăluirea acelor constante spirituale care-i definesc personalitatea. Pentru aceasta, avem obligația să coborâm spre începuturi, spre izvoare, pentru a ridica la suprafață câteva fapte ce poartă în ele semnificații deosebite.

Din cuprinzătoarea perspectivă care ni se deschide în față, extragem un prim moment care socotim că i-a marcat existența: descendența sa dintr-o familie de preoți, o familie în care, din tată în fiu, **ideea de credință și demnitatea națională** au făcut corp comun. Din dorința de concretizare, și nu din aceea de a face istorie cu orice preț, adăugăm că bunicul lui Celestin Cherebețiu, preotul care a păstorit localitatea Vad – cunoscută ca și ctitorie a lui Petru Rareș – este cel care l-a întâmpinat și primit în casa sa pe Nicolae Iorga, marele istoric care în drumurile sale - legate, credem, de cunoașterea satelor și mănăstirilor din România – a vizitat și biserica din Vad.

Un pas mai departe ne leagă din nou de istorie, căci Celestin Cherebețiu, depășind anii de liceu – în trecere de la școlile din Năsăud la cele din Blaj –, obține diploma de bacalaureat în anul ce marchează cu adevărat istoria noastră: 1918.

Mai mult decât semnificativ este însă locul în care Celestin Cherebețiu își încheie studiile liceale: este vorba de Liceul „Sf. Vasile” din Blaj, instituție prin care tânărul Celestin a intrat într-o lume cu un anumit comandament moral-spiritual. Pentru a ajunge în acest moment la o relație mai directă cu omul Celestin Cherebețiu, trebuie să ne apropiem de această lume, de atmosfera în care a trăit și aerul pe care l-a respirat.

Suntem în preajma unei instituții de excepție, care, la rândul ei, aparține unui centru care și-a câștigat în timp statut de centru unicat. Nimic nu a fost aici indiferent pentru tânărul ce se forma, având șansa de a se întâlni cu istoria, prin instituții și oameni care le serveau pe acestea, făcând istorie.

Se conturase un cadru deosebit – nu e bine să uităm că statutul de oraș unicat îi fusese conferit Blajului odată cu recunoașterea faptului că acesta a fost singurul oraș din Transilvania care a fost întemeiat de români sub regimul austro-ungar –, în care Blajul a devenit apoi oraș unicat prin instituțiile sale de învățământ, prin integritatea sa morală și forța culturală, justificându-și pe deplin denumirea de Mica Romă. Deloc în ultimul rând, la această calitate de oraș unicat a mai contribuit – după părerea unui apropiat al episcopului martir Ioan Suci – „spiritul luminat de credință ce domnea aici, spirit care dădea o libertate anevoie de găsit în altă parte...”

Sunt adunate aici câteva dintre elementele – adevărat florilegiu de stări și fapte de excepție – care s-au răsrânt benefic asupra celui care s-a format sub îndrumarea unor personalități care onorau acest mediu.

Înainte de a deveni student, în cadrul Liceului „Sf. Vasile”, Celestin Cherebețiu a avut privilegiul de a se bucura de un profesor de excepție: compozitorul Iacob Mureșianu, unul dintre clasicii muzicii românești. Acesta a fost profesorul care și-a făcut din propria casă o mică academie unde erau primiți și îndrumați toți cei socotiți capabili a face artă/muzică. Tânărul Celestin Cherebețiu – căruia profesorul Iacob Mureșianu i-a dezvăluit și apreciat dotarea – a fost chemat să participe, încă din acei ani, la concertele realizate de compozitorul Iacob Mureșianu cu studenții teologi. A fost un prim moment în care opțiunea pentru a fi el însuși, în sensul afirmării prin artă, prindea contur pentru Celestin Cherebețiu.

Dar, într-un moment care în viața fiecărui tânăr apare – acela de a decide pentru un drum în viață –, absolventul de liceu Celestin Cherebețiu a fost pus într-o situație cel puțin complexă. Se punea problema de a opta pentru a fi el însuși, ori pentru a rămâne în adevăr.

La terminarea Liceului, îl găsim pe Celestin Cherebețiu înscris la Academia Teologică din Blaj. Odată cu această decizie, împăcarea celor dinăuntru cu cele dinafară a devenit o realitate necontradictorie. Subsumarea la adevărurile credinței, departe de a fi obstructionat afirmarea lui Celestin Cherebețiu în plan artistic, a marcat un moment fast din viață, moment în care

lucrurile au venit unele spre altele în timp oportun. Mai întâi, din punctul de vedere al calității formării, căci tânărul Celestin Cherebețiu a beneficiat, atât în modelarea sa în spiritul artei, cât și în formarea într-un adevărul credinței, de magiștrii care au intrat în galeria figurilor care au făcut faima școlilor blăjene. Ar trebui să reinventăm măcar în parte această lume, pentru a înțelege ceva din felul în care erau modelate spiritele aici, rămânând marcate pentru o bună perioadă de timp, dacă nu chiar pentru întreaga viață. Este greu de imaginat astăzi o lume ca aceea, bine clădită pe dinăuntru, formată din personalități bine scuturate de timp și de istorie.

Un singur model ne poate servi ca pildă, prin formație și faptă: ne gândim la profesorul Ion Micu Moldovan, care era considerat și cel mai capabil canonic din Blaj. Acestui profesor i se datorează refacerea monumentului Libertății, ridicat la 1848 și dinamitat în 1908. Ion Micu Moldovan a adunat resturile monumentului și le-a înglobat în alt monument, care se vede în curtea reședinței Mitropolitane de la Blaj.

Blajul anilor 1920-1950 a fost un centru în care instituțiile și personalitățile aveau forță egală, impresionând aici deopotrivă zidurile școlilor și oamenii care le serveau pe acestea. Vorbind despre toate, și recreând atmosfera ce domina în acest centru, episcopul Ioan Ploscaru relevă faptul că în Blaj „nu este vorba de dominație de spirit edilitar, ci de una de ordin moral, căci în aceste locuri vibra o tainică emoție în sufletele celor ce călcau pe pragul lor, atât din punct de vedere național cât și religios”.

Probabil că asemenea emoție a călcat și Celestin Cherebețiu pe treptele Academiei Teologice, și mai ales ale Catedralei „Sf. Treime”, unde a fost condus la altar, pentru a fi sfințit ca preot, de către mitropolitul dr. Vasile Suciu, în anul 1929.

Leșit dintr-o asemenea ambianță de excepție, și favorizat de o bursă de studii oferită de Mitropolia Blajului, Celestin Cherebețiu se va îndrepta spre o altă instituție care, prin calitatea oamenilor ce o serveau, și-a câștigat în timp o faimă similară instituțiilor blăjene. Astfel, între anii 1921- 1925 îl găsim pe Celestin Cherebețiu student al primei instituții de învățământ muzical superior (românesc) din Ardeal, institut condus în acel moment de Gheorghe Dima, unul dintre marii clasici ai muzicii românești, cel care și-a propus să structureze instituția după modelul academiilor de muzică din Viena și Paris.

La Cluj, Celestin Cherebețiu urmează cursurile de compoziție, vioară și teoria instrumentelor, aflându-se printre studenții care s-au bucurat de prețuirea marelui muzician, ca și a altor profesori – personalități ale timpului: Augustin Bena și Romulus Cionca, profesorul cu care a studiat vioara.

În această perioadă, interesul și deschiderea pentru fenomenul de cultură l-au îndreptat pe Celestin Cherebețiu și spre Universitate, în cadrul căreia a frecventat timp de doi ani cursurile de limbă latină și italiană.

Posesor al unei formații de excepție – cu două licențe în spate –, Celestin Cherebețiu se reîntoarce la Blaj în anul 1925, în calitate de profesor la Liceul „Sf. Vasile”, unde va funcționa un singur an, căci, în baza unei alte burse oferite tot de Mitropolia Blajului, are posibilitatea să se specializeze la vestita Pontificia Scuola di Musica Sacra de la Roma. Sub îndrumarea unor profesori care pentru multă vreme au rămas puncte de reper pentru studiul unor discipline – să-i numim pe Rafaele Casimiri pentru armonie și Paolo Ferretti pentru estetică –, Celestin Cherebețiu se specializează în cânt gregorian și scriitură de tip palestrinian. Cei doi ani petrecuți la Roma i-au marcat activitatea desfășurată cu deosebire în planul creației muzicale, ca și al reformei muzicii bisericești, act pe care l-a gândit împreună cu alți muzicieni atrași de idee. Unul dintre aceștia a fost compozitorul și interpretul Traian Vulpescu.

Spre sfârșitul deceniului trei al secolului abia încheiat, Celestin Cherebețiu trece la fapte, străluminat de un gând pe care paremiologia latină l-a formulat în temenii: „Homo non nascitur, sed fit”. Pentru început, nemulțumit cu satisfacțiile pe care activitatea la catedră i le dădea, profesorul Celestin Cherebețiu imaginează un întreg program care vine în întâmpinarea nevoilor de formare în spirit muzical.

Mărturiile ce le avem – și le menționăm pe cele rămase de la poetul și prozatorul Aurel Gurghianu, pe cele integrate în *Jurnalul* poetului Negoită Irimie, paginile pe care Nemeș Vasile le închină în teza sa de licență lui Celestin Cherebețiu, cele pe care preotul doctor Vasile Stanciu le include în teza sa de doctorat axată pe problema muzicii bisericești în Transilvania, dar și aprecierile pe care compozitorul contemporan Șerban Nichifor le formulează în relație cu personalitatea lui Celestin Cherebețiu – sunt mărturii ce toate confirmă faptul că profesorul și compozitorul Celestin Cherebețiu a adunat în timp o seamă de satisfacții și realizări, dar și multă prețuire din partea unor personalități ce i-au stat în apropiere.

Printre realizările legate de instituțiile pe care le-a servit cu devotament aproape trei decenii, avem datoria să amintim în primul rând organizarea – în instituțiile școlare – a unor ansambluri instrumentale; printre acestea, ansamblul de instrumente de suflat / fanfară/ format din elevii Școlii Normale este ansamblul care a devenit în timp o mândrie a școlii în acea perioadă; pe lângă acesta, profesorul Celestin Cherebețiu a mai constituit două ansambluri corale – unul mixt, format din cadre didactice, și altul din voci bărbătești, ansamblu în care cântau studenții Academiei Teologice din Blaj.

Profesorul Celestin Cherebețiu era însă el însuși și interpret, membru al unui cvartet care s-a format tot la ideea sa, și din care făceau parte și fiul

profesorului său Iacob Mureșianu, pe nume Iuliu Mureșianu, distinsul compozitor și profesor de teoria muzicii la Conservatorul de Muzică „Gh. Dima” din Cluj.

Printre colaboratorii pe care Celestin Cherebețiu i-a avut se numără și compozitorul și profesorul Sigismund Toduță, devenit în timp rector al Conservatorului „Gh. Dima”, într-o perioadă în care Celestin Cherebețiu era cadru didactic la disciplinele armonie, contrapunct și pedagogia muzicii.

În activitatea artistică desfășurată la Blaj, dirijorul Celestin Cherebețiu a apelat la pianistul Sigismund Toduță, care, în situațiile complexe în care partiturile interpretate pretindeau acompaniament de pian, devenea colaboratorul prețios. Între cei doi muzicieni s-a înjghebat o caldă relație de amicitie, păstrată mulți ani. Despre o asemenea stare de spirit ne aduc mărturie și paginile unei lucrări de cameră pe care compozitorul Sigismund Toduță o dedică familiei Cherebețiu. Este vorba de lucrarea ce poartă titlul *Concertino per „i tre Cherebețiu”*. Sunt pagini scrise pentru vioară, violă și violoncel, dedicația lăsându-ne să înțelegem că toți copiii familiei Cherebețiu practicau muzica. Cu deosebire semnificativă însă, din punctul de vedere al relației de amicitie ce-i lega pe cei doi muzicieni, este însemnarea-dedicație pe care Sigismund Toduță o face pe una dintre partiturile sale: ne referim la lucrarea pentru cor mixt la șase voci, ce poartă titlul *Cuvine-se*. Compozitorul ține să precizeze că ideea pe care și-a axat întregul demers componistic este preluată din *Liturghia Sf. Ioan Gură de Aur* de Celestin Cherebețiu, așa cum se cântă la Blaj; idee pe care a prelucrat-o și dezvoltat-o - cum însuși spune - „după bunele reguli ale polifoniei palestriniene”. În final, compozitorul Sigismund Toduță adaugă: „remit lucrarea Corului Catedralei din Blaj, pe care cu cinste și cu desăvârșită competență îl conduci”. (Blaj, 29 V 1944). Comentariul este inutil, de vreme ce exigentul muzician care a fost Sigismund Toduță își dorea ca piesa lui să fie interpretată sub bagheta dirijorului Celestin Cherebețiu.

Adevărul este că activitatea muzicală desfășurată de Celestin Cherebețiu la Blaj a fost remarcabilă, și aceasta cel puțin din două puncte de vedere. Pe de o parte trebuie relevat faptul că repertoriul acestor formații corale a ajuns să cuprindă pagini de valoare, atât din literatura muzicală clasică, cât și din creația muzicală românească, iar pe de altă parte este vorba de un număr impresionant de concerte realizate cu aceste ansambluri, și nu doar la Blaj, căci Celestin Cherebețiu a desfășurat o adevărată operă de apostolat cultural, concertând în multe alte centre din Ardeal. Este o faptă care îl situează alături de marii noștri clasici, cei care au inițiat o asemenea direcție de manifestare, urmărind în fapt împlinirea a două idealuri: formarea gustului artistic și a unui public consumator de artă.

În drumurile sale prin țară, Celestin Cherebețiu a ajuns în contact cu mari muzicieni ai timpului, printre care și cu compozitorul și profesorul de la Academia Teologică din Oradea, Francis Hubic, la invitația căruia a și concertat la Oradea.

Activitatea desfășurată de dirijorul și compozitorul Celestin Cherebețiu în această perioadă a fost cu deosebire importantă pentru Blaj, căci acest centru de cultură a fost investit acum cu o nouă calitate, una ce-i lipsea: aceea de oraș cu viață muzicală proprie.

Concertele realizate de Celestin Cherebețiu cu ansamblurile pe care el însuși le-a organizat s-au înscris printre evenimentele culturale de răsunet ale timpului. Între acestea trebuie amintite cele care au avut loc cu ocazia serbărilor ASTREI (1936) la jubileul de 75 de ani de la înființarea societății - concerte cărora li se alătură cele legate de inaugurarea Palatului Cultural din Blaj (1937) -, serbări ce au fost onorate de cele mai înalte personalități ale timpului, între care însuși Regele țării.

În cadrul acestor manifestări artistice cu caracter excepțional, au fost interpretate în primă audiție și creații ce aparțin compozitorului Celestin Cherebețiu. Facem referire la una dintre paginile de mare valoare – oratoriul *Fiul răătăcit*, lucrare de proporții ample, pentru a cărei interpretare s-a apelat la orchestra și soliștii Operei Române din Cluj.

Pași făcuți până acum pe traseul vieții lui Celestin Cherebețiu conturează cu claritate un fapt: acela că perioada blăjeană a activității sale a fost prin excelență una plină, fructuoasă, și că pe parcursul a trei decenii (între anii 1928-1946) Celestin Cherebețiu s-a impus deodată pe trei planuri: ca profesor, dirijor și compozitor.

Dar, de prea puține ori frumosul și adevărul sunt lăsate să se afirme vreme îndelungată împreună, iar lui Celestin Cherebețiu viața i-a rezervat dreptul să arate că „este mai tare acela care se învinge pe sine, decât acela care învinge cele mai puternice cetăți”; și, pentru a sublinia o preferință a celui care a fost și un mare latinist – Celestin Cherebețiu – vom reda și în latinește ideea: „Fortius est qui se, quamqui fortissima moenia vincit”.

Până la urmă, Celestin Cherebețiu a învins, și aceasta datorită unei structuri sufletești clădite pe înțelepciune. Despre un asemenea fond, care atestă faptul că virtutea dă o satisfacție plenară și statornică, iar obstacolele în împlinirea ei se află în pedagogia virtuții, ne spune mult un fost discipol al profesorului Celestin Cherebețiu, discipol care surprinde o seamă de laturi ale spiritului acestuia, laturi care i-au particularizat personalitatea. Cităm o parte din această prețioasă mărturie, din păcate rămasă anonimă: „Celestin Cherebețiu mi-a rămas unul dintre cei mai iubiți profesori pe care i-am avut în toți acești ani. De la prima vedere simțeam cum din întreaga lui ființă se degajă o aleasă bunătațe sufletească, înfrumusețată de o ținută și o distincție morală de-a dreptul cuceritoare. Celestin Cherebețiu nu era profesorul distant sau arogant; dimpotrivă, era de o modestie fermecătoare, care permitea să ți-l apropii; era mai degrabă un coleg mai mare, dar un coleg respectat și apreciat pe măsura simpatiei ce i-o purtam.” Și autorul

acestor rânduri conchide: „Când găsești un suflet minunat de frumos, generos, iubitor și o inteligență de elită, merită să-l respecti.”

Acesta a fost omul și profesorul pe care noi – cei ce am format cea de a doua generație de discipoli ai lui Celestin Cherebețiu, la Cluj – l-am descoperit; era omul care și-a făcut – pentru alte trei decenii de activitate – salaș din școală.

Favoarea de a-mi fi petrecut anii de studenție în familia Cherebețiu mi-a permis să descopăr forța și bogăția unui spirit care a ales să se lepede de felurile forme ale zgomotului de fond și a optat pentru exerciții reînnoite de tăcere, meditație, care l-au dus la regăsirea de sine. Sunt fapte ce pledează pentru echilibru, pentru o ordine interioară bine instituită, cheazășie a unei conduite pe cât de înțelepte pe atât de severe. Au fost ani în care – la cursuri – profesorul Celestin Cherebețiu ne-a oferit pilda celui care se dăruie activității de predare cu un soi de inexprimabil devotament.

Lucrând fără încetare, Celestin Cherebețiu și-a trecut spiritul într-un șir de cercetări legate de trei discipline - armonie, contrapunct și pedagogia muzicii -, lăsând pentru fiecare dintre disciplinele predate material de curs pregătit pentru tipar. Satisfacțiile nu au venit însă pe măsura muncii, căci numai materialul legat de studiul armoniei a ajuns să vadă lumina tiparului.

Pentru omul care a devenit refractar la propriile valori, faptul nu s-a răsfrânt negativ asupra vocației pedagogice, profesorul Celestin Cherebețiu continuând să se dăruiască cu aceeași petulanță.

În toți anii formării noastre am avut în față omul care ne-a făcut să înțelegem un lucru cu deosebire valoros pentru toți cei ce ne doream a fi formatori de spirite, anume că „înțelepciunea e a ta numai când o dai altora, iar pentru un profesor totul e să lase lumină în urmă”.

În această perioadă – numită perioada clujeană -, una în care creația didactică a luat locul compoziției, Celestin Cherebețiu a încetat să se exprime în plan creator. Era o hotărâre ce nu poate fi dezlegată de faptul că în anul 1948 căzuse cortina și timpul s-a oprit într-un fel; mai bine spus, s-a rupt cursul firesc al lucrurilor pentru compozitorul care a unit creația cu adevărul credinței. Riscul a îmbrăcat o formă deosebită: aceea a tăcerii, luând în considerare planul creației.

Momentul în care acest lucru s-a întâmplat nu exclude – dimpotrivă, confirmă încă o dată – faptul că adevărul lui Celestin Cherebețiu este din nou legat de istorie, anul 1948 fiind acela care a marcat o pagină neagră pentru Biserica Greco-catolică.

Până la această dată, însă, compozitorul Celestin Cherebețiu dăduse un număr important de lucrări, unele de proporții apreciabile, altele mai restrânse ca dimensiuni, dar aproape toate mărturisind prin titlurile ce le purtau, și cu deosebire prin conținutul lor, o intimă relație cu adevărul de credință. Atragem atenția asupra câtorva care pun în evidență ideea, și așezăm în primul rând oratoriul *Fiul rățăcit*,

lucrare scrisă în 1937, și gândită pentru cor, soliști și orchestră, a cărei realizare s-a făcut cu aportul corului, soliștilor și orchestrei Operei Române din Cluj. Se alătură *Psalmul I*, lucrare compusă pentru cor mixt și orchestră; *Doxologia mare*, gândită pentru un ansamblu similar și cu o versiune numai pentru cor mixt; *Orbul din naștere*, lucrare ce se integrează în genul vocal-dramatic, rămasă din păcate neterminată; în fine, *Liturghia Sf. Ioan Gură de Aur*, lucrare care se poate asculta, sub bagheta dirijorului Alexandru Suciu, în cadrul serviciului religios de la Catedrala Greco-catolică „Schimbarea la fa” din Cluj.

Sigur că formularea unor puncte de vedere legate de spațiul creației – loc unde îl găsim cu adevărat pe Celestin Cherebețiu – ne obligă să ne punem întrebarea: avem oare dreptul, fie, ne este permis a formula o judecată asupra adevărului lui Celestin Cherebețiu, dacă acesta a întrerupt cursul normal al rostirii, și nu ni s-a dat în întregime?

Aplecați asupra a ceea ce avem, ne rezervăm dreptul să observăm că paginile umplute deja ne descoperă spiritul unui om care a **înțeles creația ca rugăciune**. Este un mod de a înțelege pe care l-au afirmat o seamă de creatori, și nu doar muzicieni; pictorul Matisse ne oferă pilda unui asemenea om de artă care, la întrebarea ce i s-a pus în legătură cu credința sa, a răspuns: „Eu mă rog mereu, pentru că crez”.

Într-o lume sonoră așezată pe un asemenea fundament, este multă lumină, totul este consonant, rostit direct. Analiza unor partituri dezvăluie faptul că Celestin Cherebețiu nu și-a propus să cucerească prin meșteșug, ci prin simplitatea rostirii, instituită în principiu.

Spiritul compozitorului se dezvăluie a fi similar celui al omului de cultură care nu a practicat cultura ca performanță, precum nici compoziția prin absolutizarea meșteșugului.

Locul compozitorului și profesorului Celestin Cherebețiu este în galeria ilustrațiilor oameni de școală ai Academiei de Muzică „Gh. Dima” din Cluj.